

AN ANALYSIS OF SEEING

Eye, the organ for seeing, has the capacity and ability to see nature. When opened, the eye can see everything, depending on the position in which it looks. However, looking is never biological state, seeing is a conscious action. The eye takes the object, carrying it to the memory. Then the memory turns these stored visions into images. Different people can form different images through different visions. Even when there is a return to the real object, what the eye sees is the image left in the memory rather than the image of the object.

Key Words: Seeing, Artistic Seeing, Perception

Anahtar kelimeler: Görme, Sanatta Görme, Algılama

Bu çalışmada görme organı olan gözün algılama edimini yaparken nesneyle olan ilişkisine ve nesnenin imge olarak görme edimiyle bellekte yer almasına dair konular değerlendirilmektedir. İnsanın doğaya adım atmasıyla birlikte ilk yaptığı şey, gözünü açarak çevresine bakması ve görmeye çalışmasıdır. "Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir."¹ Görme ediminde ilk adım olan bakmak gözün dışarıya doğru hareketi iken görmek, gözün dışarıya doğru bilinçle hareketi, eş-anda ve devamında da algılamayı beraberinde getirmesidir.

Bakmanın rast gelelik ve tesadüflük taşıması, gözün açık olma zorunluluğu ile doğru orantılı iken, görmeye rast gelelik ve tesadüflük yoktur. Zorunluluk da yoktur. Açılması gereken göz açılır ve bireysel istekle de görme gerçekleşir. Göz, istediğini, isteyerek ve bilinçli olarak seçer ve görme eylemine dönüştürür.

Gözün nesneye doğru yaptığı hareket onu belirleme amacını da beraberinde getirir. Nesne, görme ediminde "görünen"dir. Nesnenin görünen olması için uzayda var olması yeterli değildir. Görme yetisine sahip varlıkla da karşılıklı iletişim içinde olmalıdır. İletişim, zaman varsa vardır. Göz, karşılıklı görsel konumla nesneye temas eder ve onu olduğu yerden alır belleğe taşır. Daha sonra o nesneyle tekrar karşılaştığında, bellek o nesnenin işlevselliği çağrıştıran imgeleri harekete geçirerek tüm içsel tanımayı göze geri sunar. Görme edimi, nesnenin görünen hale gelmesinde zamanla doğru orantılıdır. "Uzay öyleyse 'bakma'da öncelikli koşul iken zaman, görme ediminin öncelikli koşuludur."²

Zamana bağlılık, beraberinde aydınlık ve karanlığı, yani ışığı da getirir. Işık ise doğal anlamda düşünüldüğünde uzaya bağlıdır. Güneş ışınlarını aydınlatmasıyla göz,

* Yard. Doç., Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, 25240, Erzurum.

kucukoner@mynet.com

1 John Berger, *Görme Biçimleri*, Çev: Yurdanur Salman, Metis Yayınevi, İstanbul, 1995, s.7.

2 Immanuel Kant, *Anı Usun Eleştirisi*, Çev: Aziz Yardım, İdea Yayınevi, İstanbul, 1993, s.57.

hem dışsal olarak bakar, hem de, zamanla bağlantılı içsel olarak görür. Işık yoksa yani karanlık varsa görme gerçekleşmez.

Göz nesneye bakar, görme yoluyla onu belleğine yerleştirir. Aynı nesneyi daha sonra gördüğünde –ki o nesne de farklılıklar oluşmuştur- ya daha önceki yerleştirmiş olduğu hali üzerine ilavelerde bulunur, ya da yeni bir nesne olarak belleğe kazanmasına izin verir.

Bu durumun pek de bilinçli bir seçim süreci olduğu söylenemeyebilir aslında. Ama yine de bellek, depoladığı bu görmeleri, o görmenin oluşumunda, gözün karşısında bulunan nesnenin olduğu gibi alınmasından ve depolanmasından ziyade, o nesneyi çağrıştıracak bir imgeye indirger. Ve zamanla belki de o nesne unutulmuş olsa bile, o nesnenin bellekteki imgesi olduğu yerde duruyor olur. “Zamanla imgenin canlandırdığı şeyden daha kalıcı olduğu anlaşıldı”³.

Görmede farklı algılamalar, farklı yüklemeler vardır. Bu fark, insanların farklı bilgilerle donanmış olmalardan kaynaklanır. Farklı bilgilerle aynı nesneye bakan insanlar arasında farklı algılamalar, tanımlar oluşur. “Görme Biçimleri”nde bu konuya değinen John Berger şöyle der : “Düşüncelerimiz ya da inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler.”⁴

Bazen aynı kişi bile aynı nesneyi, farklı zamanlarda farklı görebilir. Bu durum insan bilgisinin sürekli gelişim-değişimiyle yakından ilgilidir. Ve buna koşut olarak nesne de sürekli bir değişim içindedir. Bu değişimin savunucularından birisi Hegel’dir. Hegel’e göre madde, kendisinin aynısı değildir.⁵ Bir ağacın belirli bir anlık görüntüsüne “a” diyelim. Aynı ağaca bir saniye sonra bakıldığında o, önceki değildir. Çünkü geçen zaman içerisinde mutlak olarak ağaçta bazı değişiklikler olmuştur: Kökler biraz daha su almış, yapraklar dökülmüş veya renk değişiklikleri olmuştur... Sonuç olarak o ağaç artık bir önceki değil, farklı bir yeni ağaçtır. Hegel, öyleyse, bir değişimi vurgular. Ve ona göre en büyük değişim gelişmedir.

Ruhbilimcilerin nesneyle ilgili savında dünyanın dönmesi çıkış alınır. Dünya dönüyorsa, onun üzerinde bulunan cesetler dâhil tüm nesnelere de birlikte dönüyor demektir. Ve bu dönüş bir harekettir, zamanı içerir. Bu da nesnenin farklılaşmasını getirir. O halde insanda bir değişiklik devam ederken, nesnede de bir değişim devam etmektedir. Bu değişim hem gören için hem de görülen için görme ediminin oluşmasında etkindir.

Aynı sanat eserine farklı bir zamanda bakan kişi –kim olursa olsun- o eseri farklı bir görmeye okuyacaktır. Bu durumda, sanat eserinin bir değişikliği fazlaca söz konusu

3 Berger, a.g.e., s.10

4 Berger, a.g.e., s. 8.

5 Nejat Bozkurt, Hegel-Estetik, Say Yayınları, İstanbul, 1982.

değildir. Farklılığı oluşturan, daha çok, kişinin değişmiş olmasıdır.

Görme, farklı kişilerde farklı olduğu gibi, zamana bağlı olarak aynı kişide de farklıdır. Bu farklılık bizi görme ediminin aynısının veya benzerinin olamayacağı sonucuna götürür.

Bir sanat eserinin, bir tane orijinali vardır. Bu orijinal “gerçek” olandır. Yeniden canlandırmalar ve fotoğrafla çoğaltmalar, nesne olarak gerçek, ama orijinalliği taşıma adına gerçek değildir. Göz, yeniden canlandırmaya veya çoğaltmaya bakınca gördüğü aslında, orijinal “gerçek”in imgesidir, kendisi değildir. Orijinale baktığımızda biricik gerçeği görürüz, diğerine baktığımızda biricik gerçeğin sadece var olduğunu, onun bir yerlerde gerçek olduğunu düşünürüz (ansınız).

Gerçeği görmekle, onun kopyasını görmek, gözün zaten var olan bir farklılığından da etki alır. Göz, kendine ait yer ve zamanda, istediği an ve istediği kadar kopyayı görebilir. Orijinali görmesi için kendi mekânını terk etmesi ve “o”nu içinde barındıran mekânda olması gerekir. Kendi olduğu yerden uzaklaşır. Bu uzaklaşma gözün sahip olduğu, ona ait yer ve zamanla yapılanarak oluşturduğu kontrolünü de bırakmasını gerektirir. Orijinalin yanına ulaştığında artık kendine ait olanlar yanında olmadığından kontrol elden çıkmış, orijinal eserin eline geçmiştir. Orijinal olan, böylece, kendi gücünü görselliğine etki olarak eklemeyerek ortaya çıkarırken, gözün büyüsel etkilenmesinin de temelini oluşturur.

Öyleyse bu durumda görme ediminin farklılığını oluşturan gören ve görülenin tikel durumları, hem görende, hem görülende değişikliklere neden olarak, görme ediminin biricikliğini veya farklılığını ortaya çıkarır. Açıklıkla bu fark, görenin kendine ait olan ve kontrolü elinde tutmasını sağlayan özelliklerin (yapıların) olması ya da olmamasıdır. Orijinale bakarak “gerçeği” görmede ise fark gözden değil, daha çok, orijinalden kaynaklanır. Şu ki, orijinal, gözü, kendi sahip olduğu yer ve zamana çağırarak, onu zaten farklılaştırmayı öncelemiştir. Göz de, bu farklılığa girerek orijinaline ulaşabileceğini kabul etmiştir.

KAYNAKÇA:

AKAY, Ali (1995), Michel Foucault İktidar Ve Direnme Odakları, Bağlam Yayınları, İstanbul.

BENJAMIN, Walter (2001), Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul.

BERGER, John. Görme Biçimleri, Çev: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

BOZKURT, Nejat. Hegel-Estetik, Say Yayınları, İstanbul, 1982.

COMBRICH, E.H., Sanatın Öyküsü, Çev: Bedrettin Cömert, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

KAGAN, M. (1993), Estetik Ve Sanat Dersleri, Çev: Aziz Çalışlar, İmge Kitabevi, Ankara.

KANT, Immanuel. An Usun Eleştirisi, Çev: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul, 1993.